

MA'NAVIYAT – INSON VA JAMIYATNING NEGIZI SIFATIDA

Samiyev Baxtiyor Norbobo o'g'li

O'zDSMI "Madaniyat va san'at muassasalarini
tashkil etish hamda boshqarish" yo'nalishi 1-kurs talabasi

Ilmiy rahbar: Xolmo'minov Mo'minmirzo Zokir o'g'li

O'zDSMI "Madaniyat va san'at menejmenti" kafedراسi katta o'qituvchisi
mominmirzoxolmominov@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada ma'naviyaning, inson va jamiyat hayotida o'rni, uning tashkil etadigan unsurlar haqida fikrlar yuritilgan. Undan tashqari ma'naviyat va madaniyat inson hayotining bir bo'g'ini ekanligi ham ta'kidlab o'tilgan.

Kalit so'zlar: Ma'naviyat, madaniyat, inson, jamiyat, mezon, axloq, ma'naviy meros.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль духовности в жизни человека и общества, ее составляющие элементы. Также было подчеркнуто, что духовность и культура являются частью жизни человека.

Ключевые слова: Духовность, культура, человек, общество, критерий, нравственность, духовное наследие.

Abstract: This article discusses the role of spirituality in the life of a person and society, its constituent elements. It was also emphasized that spirituality and culture are a part of human life.

Key words: Spirituality, culture, human, society, criterion, morality, spiritual heritage.

*Bizning eng katta boyligimiz – bu xalqimizning
ulkan intellektual va ma'naviy salohiyatidir.*

SH.M.Mirziyoyev.

Ma'naviyat va madaniyat o'z-o'zidan paydo bo'lib qolgani yo'q, albatta. Bular xalqning, millatning asrlar davomida orzu qilib, intilib kelgan maqsad-muddaolarining natijasi sifatida shakllanadi. Lekin bu shunchalik murakkab va qiyin kechadigan jarayonki, uni to'liq tasavvur etish uchun o'sha xalqqa yoki millatning qadimiy tarixini ko'z o'ngimizdan o'tkazishimiz, tushunib, anglab yetishimiz kerak bo'ladi. Yana bir narsani yaxshi bilib olishimiz kerak. Ma'naviyat ijtimoiy hodisa hisoblanadi. Bu degani uning paydo bo'lishi, takomillashishi, avloddan avlodga o'tishi inson faoliyati bilan bog'liq. Bundan ko'rinib turibdiki, ma'naviyat faqat insonga xos xususiyatdir. Chunki dunyodagi jonzotlar ichida faqat odamgina o'z oldiga maqsad qo'yib, o'ylab-fikrlab yashaydi. Ma'naviyatshunos olim A.Erkayev bu borada quyidagi mulohazalarni yozadi. "Tabiatda ma'naviyat yo'q. Biz hayvonot dunyosi turlari, xillari, nasli va

boshqa belgilarga qarab ularni odobli va diyonatli, nozik didli, xudojo‘y yoki vijdotsiz, kufr botqog‘iga botgan deya olmaymiz. Agar yanada aniqroq va jonli misol yordamida aytadigan bo‘lsak, mana bu to‘ng‘iz va eshak-nozik ta‘b, nafasat oshuftalari, ana u ikkalasi o‘ta xudojo‘y, mana bulari esa noinsof va ta‘magir – degan iboralarga aql bovar qilmaydi” [1:19].

Bundan ko‘rinadiki, biz ma‘naviyat va u bilan bog‘liq tushunchalar haqida gapirganimizda, faqat insonga xos yuksak tuyg‘ular, hislar, ko‘nikmalar, hayotiy tajribalardan kelib chiqqan hollarda gapirishimiz va ular orqali amaliyotga sinashimiz mumkin. Albatta, ma‘naviyatning axloqiy mezonlari inson tarbiyasi va madaniyatida alohida o‘rin tutib, shaxs va jamiyat ma‘naviyatini yuksaltiruvchi, tafakkur rivojida beqiyos ahamiyat kasb etadigan qadriyat shakllaridir. Masalan, urf-odatlar, an‘analar, vatanni sevish, o‘z xalqi va millatni hurmat qilish, ota-onasini e‘zozlash, tinchlik va totuvlikni saqlash, o‘z ishiga ma‘suliyatli bo‘lish, o‘z vatanini taqdiriga daxldorlik hissi kabi yuksak ma‘naviy fazilatlar o‘zbek xalqining qon-qoniga singib ketgan.

Ma‘naviyatning axloqiy negizlari muayyan sharoitlarda shakllanadi va shu ma‘noda milliy muhit ularning yanada rivojlanishiga ko‘mak beradi, jamiyat a‘zolari bundan o‘zlariga kerakli sifatlarni oladi. Aynan shu belgilar kishilarni bir-biriga yaqinlashtiradi, ulardagi mushtaraklikni yorqin namoyon etadi. Ma‘naviyatning axloqiy mezonlari axloq, odob, insonparvarlik, ezgulik, mehr-muruvvat kabi insoniy fazilatlarisiz tasavvur qilib bo‘lmaydi. Shu ma‘noda ma‘naviyatning axloqiy fazilatlarini ma‘naviyat tushunchasi bilan uzviy bog‘liqdir.

Ma‘naviyat – inson, axloq, jamiyat va davlatning intellektual salohiyati, ma‘rifiy kuch-qudratidir. Buni quyidagilar mezonlar orqali o‘rgansak bo‘ladi:

1. jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar va insonlar o‘rtasidagi o‘zaro a‘loqalarni tartibga soluvchi talab va qoidalar majmui;
2. xalq va jamiyat hayoti bilan a‘loqador ma‘naviy qadriyatlar, urf-odatlar, an‘analar, ezgu g‘oya va maqsadlar tizimi;
3. axloq, madaniyat, ma‘rifat, din va ta‘lim tarbiya tizimidan iborat yaxlit ma‘naviy hodisalar majmui;
4. ma‘naviy jarayonlar, insonning o‘zini va o‘zi yashayotgan dunyoni takomillashtiruvchi ijodiy faoliyati;
5. inson kamoloti, shaxsiy-axloqiy xususiyatlar va ma‘rifiy fazilatlar;
6. komillik tuyg‘usi va ma‘naviy yuksalish;
7. moddiy, ma‘naviy, madaniy va ma‘rifiy poklanish va yuksalish kabi tuyg‘ular orqali insonning jamiyatdagi ma‘naviy qiyofasini ko‘rish mumkin [2:79].

Jamiyat ma'naviyatini shakllantiruvchi mezon va tamoyillarni qomusiy olimlarimiz yaratgan ma'naviy me'ros namunalari orqali anglaymiz, ular tomonidan yaratilgan axloqiy fazilatlarni o'z hayotimizga singdirib boramiz. Misol uchun, buyuk geograf Abu Rayhon Beruniy, matematika fanining asoschisi Al-Xorazmiy, tibbiyot olami sultoni Ibn Sino, buyuk astronom Mirzo Ulug'bek, islom dini olimlari Buxoriy, At-Termiziy, Ahmad Yassaviy, g'azal mulking sultoni Alisher Navoiy, shoh va shoir Zahiriddin Muhammad Bobur va boshqa ulug' allomalar ma'naviyati keng bilim darajasi yuksak insonlar bo'lishgan. Bizlar shu shaxslarning milliy ma'naviy va madaniy merosini o'rganishimiz va asrab avaylashimiz shart.

Birinchi Prezidentimiz Islom Karimov inson ma'naviyati haqida juda yaxshi mulohaza yuritganlar ya'ni "Ma'naviyat insonning qon-qoniga, suyak-suyagiga yillar davomida ona suti, oila tarbiyasi, ajdodlar o'giti, vatan tuyg'usi, bu hayotning ba'zida achchiq, ba'zida quvonchli saboqlari bilan qatra-qatra bo'lib singib boradi" – deganlar [3:28]. Chindan ham ma'naviyat insonning qon-qoniga, suyak-suyagiga singadigan tuyg'ular, qarash va ko'nikmalar me'zoni ekan, demak ularni ko'z bilan ko'rib, qo'l bilan ushlab bo'lmaydi, rangi yoxud hidini bilish mumkin emas. Ma'naviyat inson ruhiyatida, qalbi va ongida shakllanib ulg'ayadi va inson ruhiyatini poklaydi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsam, ma'naviyat millatning, xalqning ma'naviy qiyofasidir. Ma'naviy qiyofasiz inson o'zligini yo'qotadi. Uning uchun na vatan, na ona yurt, na mahalla ko'y, na oila mavjud bo'ladi. Biz ma'naviyatimizni va o'zligimizni anglashimiz uchun doimo ma'naviy va madaniy ongimiz va saviyamizni boyitib borishimiz zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahim Erkayev. Ma'naviyat va taraqqiyot. –T. "Ma'anaviyat" nashriyoti, 2009-yil, 19-bet.
2. Qo'chqorov, Mahmudov, Zamonov. Ma'naviyat asoslari. –T. " Yangi yo'l poligraf servis" nashriyoti. 2017-yil, 79-bet.
3. Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch. –T. "Ma'naviyat" nashriyoti. 2013-yil, 28-bet.

